

Dějiny ekonomických teorií

Ing. Dagmar Palatová

Formativní období klasické politické ekonomie

■ Merkantilismus

- bohatství = peníze
- přísná státní regulace

⇒ rozvoj hospodářských aktivit

■ poznání:

- skutečné bohatství společnosti je skryto a vytvářeno ve sféře výroby
- hospodářství je svébytný organismus se zákonitostmi, které je nutno poznávat a respektovat

Formativní období v Anglii

- William Petty (1623 – 1687)
  - nejvýznamnější osobnost ekonomického myšlení 17. století
  - *Rozpravy o daních a poplatcích (1662), Politická aritmetika (1678)*
  - rozlišuje **přírozenou** a **politickou** cenu
  - zakladatel teorie pracovní hodnoty
- David Hume (1711 – 1776)
  - nejvýraznější osobnost formativního období
  - *Politické rozpravy (1752)*
  - bohatství = množství národní práce

vývoz > dovoz

příliv drahého kovu

vzestup cen domácího trhu

zvýhodnění dovozu a znevýhodnění vývozu

dovoz > vývoz

odliv peněz ze země

pokles cen

Formativní období ve Francii

- zaměříme se na fyziokraty
- relativně krátké působení – 1756 – 1778
- Francois Quesnay (1694 – 1774)
  - *Ekonomická tabulka (1758)*
- důraz na přirozený řád
- zemědělství hlavním odvětvím
- **sterilní** výroba a **produktivní** výroba

Adam Smith (1723 – 1790)

- zakladatel ekonomie jako vědy
- *Pojednání o podstatě a původu bohatství národů (1776)*
- Anglie
  - praktiky merkantilismu (vysoká cla, různé formy protekcionismu, navigační akty atd.)
  - vliv liberalismu na společenskovední myšlení
- snaha vysvětlit mechanismus fungování tržního hospodářství

Charakteristické znaky Smithovy politické ekonomie:

- hospodářský liberalismus
- zdrojem bohatství společnosti je vynakládání práce
- akumulace kapitálu je nutnou podmínkou rozvoje
- dělba práce je významným činitelem hospodářského růstu
- sklon ke směňování představuje impuls, který uvádí do pohybu celý hospodářský systém

Neviditelná ruka trhu

- všechny ekonomické jevy a procesy jsou odvozeny z přirozené povahy člověka
- člověk sleduje svůj soukromý osobní zájem $\Rightarrow$ pohyb celého systému a jeho vývoj
- neviditelná ruka trhu vyjadřuje mechanismus utváření souladu individuálního a společenského zájmu

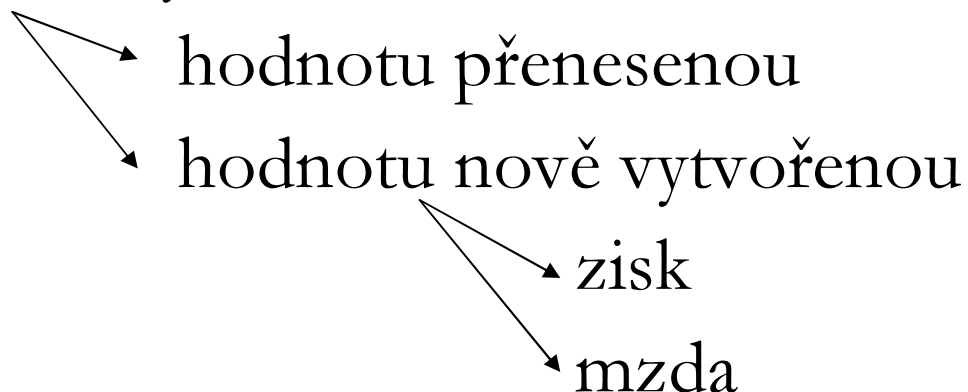
„(člověk) Tím, že sleduje vlastní zájmy, nejednou prospěje zájmům společnosti více, než kdyby jim chtěl skutečně prospět.“

Hodnotová teorie klasické politické ekonomie

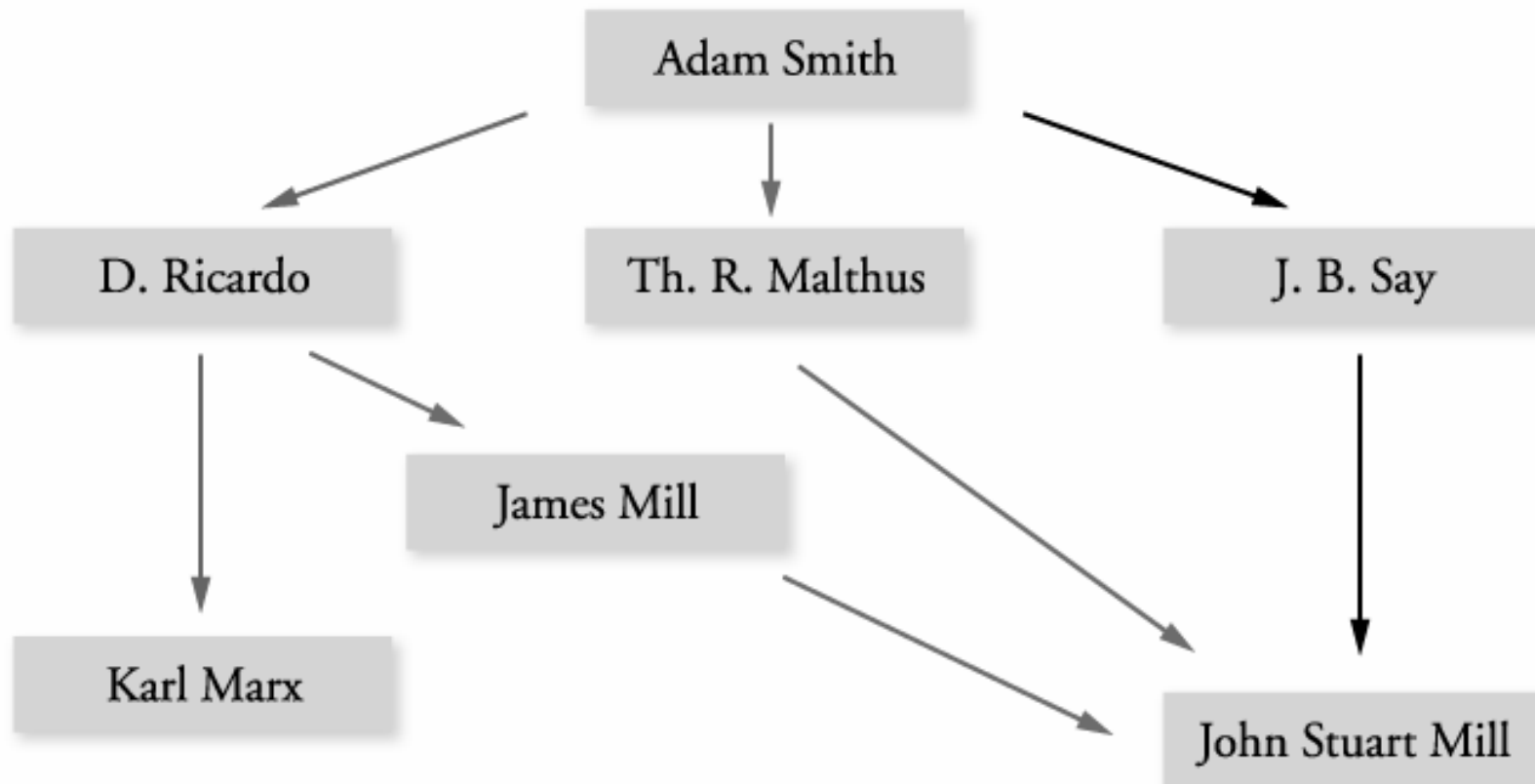
- Z kterých jednotlivých složek se skládá skutečná cena?

hodnota výrobku

„Tři původní zdroje veškerého důchodu, jako i veškeré směnné hodnoty, jsou mzdy, zisk a renta“

Vývoj hodnotové teorie klasické politické ekonomie

■ David Ricardo (1772 – 1823)

- teorie pracovní hodnoty (je-li vyšší podíl práce v nákladech, je vytvářena větší nově vytvořená hodnota a musí být vyšší míra zisku)
- hospodářská realita – zisk je závislý na velikosti kapitálu
- teorie rozdělování – antagonismus důchodů
- zákon komparativních výhod v mezinárodním obchodě

■ Thomas Robert Malthus (1766 – 1834)

- *Pojednání o populačním zákonu*
- zákon klesajících výnosů v zemědělství
- hodnota nemůže být závislá pouze na velikosti práce, neboť je vkládán i kapitál a ten požaduje odměnu (zisk)

- James Mill (1773 – 1836)

- snažil se propojit názory Ricarda a Malthuse
- *Základy politické ekonomie (1821)*

- Jean Baptiste Say (1767 – 1832)

- bohatství společnosti je vytvářeno pomocí práce, půdy a kapitálu
- výrobní náklady jsou spojeny s cenami služeb výrobních faktorů:
  - mzda
  - podnikatelský zisk
  - úrok
  - renta
- Sayův zákon trhů

- John Stuart Mill (1806 – 1873)

- završení vývoje klasické politické ekonomie
- *Zásady politické ekonomie a použití některých v sociální filozofii (1848)*
- vychází z teorie výrobních nákladů
- hlásí se k Ricardovi, navazuje na Smithe, je významně ovlivněn Sayem
- bohatství je takový výsledek práce, který disponuje užitečností i schopností být hromaděno

Karl Heinrich Marx (1818 – 1883)

- jeho ekonomické názory jsou včleněny do širší soustavy – **marxismu**, jehož zdroje jsou především:
  - Hegelova filozofie
  - politická ekonomie D. Ricarda
  - učení francouzských socialistů
- *Ke kritice politické ekonomie (1859), Kapitál (1867 – 1894), Teorie nadhodnoty (1905)*
- práce je jedinou tvůrkyní hodnot, kapitalismus je založen na vykořisťování

Německá historická škola

- Friedrich List (1798 – 1848)
  - klasická politická ekonomie vyhovuje pouze Anglii
  - pět stádií společnosti: divoštství → pastýřství → agrární → agrárně-průmyslové → agrárně-průmyslové a obchodní
  - výchovný protekcionismus
- kritika anglické klasické politické ekonomie:
  - univerzalismus
  - nedostatečná psychologie
  - zneužívání deduktivní metody a abstrakce

1871 – marginalistická revoluce

- Carl Menger (Rakousko); William Stanley Jevons (Anglie)
- základy nové ekonomie:
  - konstrukce nové subjektivní teorie hodnoty
  - individualismus jako výchozí metoda přístupu
  - orientace na poptávkovou stranu ekonomiky
  - problém alokace omezených zdrojů
  - zavádění mezních (marginálních) veličin
  - systematické využívání matematického aparátu při popisu a analýze hospodářských jevů

Neoklasická ekonomie

- Rakouská psychologická škola
- Lausannská matematická škola
- Anglo-americká škola

Rakouská psychologická škola

- představitelé:
  - Carl Menger (1840 – 1921)
  - Eugen Böhm-Bawerk (1851 – 1914)
  - Friedrich Wieser (1851 – 1926)
- důsledný metodologický individualismus
- ekonomické jevy jsou subjektivní
- někdy bývají označováni jako předchůdci neoklasické ekonomie (jiný pohled na tržní rovnováhu)

William Stanley Jevons (1835 – 1882)

- překonání a odmítnutí anglické politické ekonomie D. Ricarda a J. S. Milla
- základy nového systému:
  - hédonismus
  - subjektivní teorie hodnoty
  - důraz na užití matematiky
- hodnota je plně závislá na užitku (na mezní užitečnosti), náklady nemají pro hodnotu (cenu) význam

Lausannská matematická škola

- Vilfredo Pareto (1848 – 1923)
  - ordinalistické pojetí užitku
  - indifferenční křivky – kombinace statků, které přinášejí spotřebiteli stejný užitek ve spotřebě
- Leon Walras (1834 – 1910)
  - model všeobecné ekonomické rovnováhy

Anglo-americká škola

- Alfred Marshall (1842 – 1924)
  - důraz na faktor času
  - odmítl kategorii hodnoty, hospodářská realita zná pouze cenu
  - cena je výsledkem nabídky a poptávky
- John Bates Clark (1847 – 1938)
  - teorie mezní produktivity

Krise neoklasické ekonomie

- Frank Knight (1895 -1972)
  - *Riziko, nejistota a zisk*
  - budoucí cena závisí na řadě nepředvídatelných okolností
- teorie nedokonalé konkurence
  - Joan Robinsonová (1903 – 1983)
  - Edward H. Chamberlin (1899 – 1971)
  - problém rovnováhy v tržním prostředí na přechodu mezi monopolem a konkurencí
  - zkoumání individuální rovnováhy výrobce

John Maynard Keynes (1883 – 1946)

- *Obecná teorie zaměstnanosti, úroku a peněz (1936)*
- charakteristika Keynesovy ekonomie:
  - makroekonomický přístup k analýze hospodářství
  - příjmově výdajová metoda – rozvoj empirických přístupů a výzkumů
  - teoretický základ pro poválečnou hospodářskou politiku
  - kauzální vazby mezi veličinami
  - reformní systém poskytující zdůvodnění nutnosti státních zásahů (doplňující stabilizační mechanismus)

Keynesiánská ekonomie

■ Neokeynesiánství

- syntéza s neoklasickou teorií (J. R. Hicks)
- model multiplikátoru (L. R. Klein)
- populární učebnice (P. A. Samuelson)

■ Postkeynesiánství

- odmítnutí neoklasické syntézy
- J. Robinsonová, N. Kaldor, P. Sraffa

■ Novokeynesiánství

- reakce na krizi neokeynesiánství v 70. letech
- propracování mikroekonomických východisek keynesiánské ekonomie

Konzervativní ekonomie

- Liberalismus
  - L. Mises, F. A. Hayek
- Monetarismus
  - M. Friedman
- Teorie racionálních očekávání
  - R. E. Lucas, T. J. Sargent, R. J. Barro
- Ekonomie strany nabídky
  - A. B. Laffer, G. Gilder